

No cita skatupunkta

Mežzinātnes diena un mežsaimniecības un medījamo dzīvnieku populāciju mijiedarbība

Teksts un foto: LINDA DAMBENIECE

Šā gada 15. maijā Latvijas Valsts mežzinātnes institūts "Silava" meža pētīšanas stacijas zinātnes komunikāciju centrā "Mežmāja" rīkoja jau deviņo Mežzinātnes dienu. Pasākuma mērķis ir informēt interesentus par aktuālajiem pētījumiem, ko veic institūts. Šogad zinātnes diena tika veltīta meža un medību faunai cilvēku apsaimniekotā vidē.

Meža pētīšanas stacijas zinātnes komunikāciju centrs "Mežmāja".

Pētījumu "grupas portrets"

Īsumā – šie ir pētījumi, kas tradicionāli notiek par Latvijas meža savvaļas zīdītāju faunu, vides un cilvēka saimniecisko aktivitāšu mijiedarbību.

Paskaidrojot plašāk, jāteic, ka šis kodoīgais apraksts patiesībā ietver plašu pētījumu grupu, kuras galvenie virzieni ir šādi:

- medījamo pārnadžu populācijas ietekmējošie faktori, pārnadžu ietekme uz mežsaimniecību un lauksaimniecību;
- lielo plēsēju populāciju stāvoklis;
- nemedījamo zīdītāju monitorings;
- "gadījuma" pētījumi un ekspertīzes.

Mežzinātnes dienā klātesošie tika iepazīstināti ar visiem šo pētījumu virzieniem, taču es šā raksta ietvaros atļaušos pakavēties pie tikai nelielas to daļas,

ŽURNĀLA
DABAS UN
IZGLĪTOJOŠO
SADAĻU
LĪDZFINANSĒ

Latvijas
vides
aizsardzības
fonds

Mežzinātnes dienas izbrauciens dabā
aplūkot šobrīd aktuālo pētījumu
metodoloģijas demonstrējumus.
Centrā – Jānis Ozoliņš.

Dr. biol. A. Priedītis rāda atrasto
kociņu, kas cietis no pārlietu
lielas apkošanas, kas rezultējies
jaunā kociņa bojāejā.

proti, par mežsaimniecības un medījamo dzīvnieku populācijas mijiedarbību un stāsta par to, kā mums reizēm ir nepieciešams mainīt skatupunktu, lai redzētu un saprastu situāciju kopumā.

Mežsaimniecības, lauksaimniecības un dabas, un medījamo dzīvnieku populāciju mijiedarbība

Iesākot ziņojumu, Dr. biol. Jānis Ozoliņš vispirms atgādina, kas ir medības. Patiesi – medību definīciju būtu iesakāms pārlasīt jebkuram medniekam vismaz reizi sezonā. Tādēļ atgādināšu: Kurta Lindnera sniegtajā medību definīcijā pēc skaidrojuma, ka medības ir apzināta un mērķtiecīga konkrētu savvaļas sugu vajāšana ar mērķi nogalināt, seko nereti piemirsta atziņa, kas uzsver (īpašu jūsu uzmanību tai pievēršu arī es), ka medības raksturo arī apzināti resursu atjaunošanas centieni. Medību teorija norāda, ka medniekiem jābūt ieinteresētiem medījamo dzīvnieku populāciju veselībā un stabilitātē. Ar šo, šķiet, esmu pamatojusi, kāpēc es kā bioloģe uzskatu, ka ikvienam medniekam būtu jāiedziļinās zinātniskajos pētījumos un jaunajās metodēs par to, kā spriest par procesiem dabā.

Dzīvnieki ēd ko nu kurš – dažs ēd citu dzīvnieku, dažs ēd koku un krūmu jaunus dzinumus vai ziemāju asnus utt. Kur dzīvnieki, tur mednieki – tā tas

iegājies jau izsenis. Un arī – kur ir koki un krūmi, tur ir mežsaimniecība, jo, lai kādā pasaku valstībā mēs dzīvotu, Latvijā nav dabīgu un cilvēka saimnieciskās darbības neskartu mežu. Pēc šo vienkāršo likumsakarību apjaušanas uzreiz kļūst skaidrs, ka šī mijiedarbība patiesībā ir kluss konflikts starp medniekiem, kuriem pamatā rūp medijamo dzīvnieku populācijas saglabāšana, un mežsaimniekiem, kuriem rūp koksnes veselība un meža saimnieciskā vērtība.

Aptuveni pagājušā gadsimta deviņdesmito gadu vidū, kad, pieaugot pārnadžu nomedijumam, tomēr netika sasniegts Valsts meža dienesta noteiktais lielākais pieļaujamais nomedīšanas apjoms un pieauga sūdzību skaits par dzīvnieku nodarītajiem bojājumiem mežsaimniecībai un lauksaimniecībai, kļuva skaidrs, ka populācijas lieluma un blīvuma aprēķini nav īpaši efektīvi produktīvu medīšanas limitu noteikšanai (protams, vainojami arī politiski lēmumi, bet šoreiz – ne par to...).

Spriedīsim par medījamo savvaļas dzīvnieku daudzumu citādi un, cerams, sekmīgāk...

Savvaļas dzīvnieki (un attiecīgi – medjamie dzīvnieki) reizēm uzvedas, pamatojoties uz kādiem cilvēkam nemanāmiem nosacījumiem. Tādēļ realitāte – kur un kāpēc dzīvnieku ir vairāk, kur un kāpēc tie posta vairāk – ļoti bieži neatbilst prognozētajam. Kāpēc? Viss sāls slēpjas domāšanā un redzespunktā. Līdz šim uz savvaļas medijamajiem dzīvniekiem:

- ESAM raudzījušies, vērtējot tikai tā dēvēto saimniecisko pieaugumu un dzīvnieku radītos postījumus tautsaimniecībai; limiti tikuši noteikti, balstoties uz populācijas izmēriem, kuru noteikšanai savukārt tiek izmantotas netiešās pētīšanas metodes;
- NEESAM uz mežu un potenciālajām barošanās vietām skatījušies tā, kā to dara paši dzīvnieki. Proti – dažāda barošanās vieta labāka, jo ātrāk atjaunojas, citā sliktāka, jo viegli piekļūstama plēsējam. Savukārt plēsējam skats uz dzīvi ir citāds – viņam labākas vietas ir tās, kur pēc apēšanas lops atgriežas visātrāk. Lops visātrāk atgriezies vislabākajā un drošākajā vietā. Lapu kokiem to veģetācijas (zaļošanas) periodā ir lieliskas spējas ātri atjaunoties, pārnadzis vienu un

to pašu kociņu vasarā var apkost pat trīs reizes, bet rudenī sekas gandrīz nebūs manāmas – viss būs ataudzis. Zinot, ka dzīvniekiem ir teritorijas, kas patiek labāk, redzam, ka šī kociņu spēja atjaunoties var novest pie kādas teritorijas pārlieku lielas izmantošanas – noēšanas. Dzīvniekiem savvaļā ir ko ēst, tādēļ, pētot, cik daudz ir apēsts, mēs varam spriest par to, cik piemērota un iemīļota savvaļas dzīvniekiem ir kāda teritorija. Un secīgi – jo mīļāka teritorija dzīvniekam, jo lielāks populācijas blīvums (vairāk dzīvnieku nemainīgā teritorijā), jo... lielāka postījumu ietekme uz mežsaimniecību un lauksaimniecību.

Teorijā zināmi arī konkrēti skaitļi par kokaugu apkodumiem vasarā un briežu dzimtas dzīvnieku populācijas blīvuma rādītājiem (Dr. biol. A. Priedīša pētījums):

- apkodumi <30% – dzīvnieku maz, barības trūkums neierobežo;
- apkodumi 30–50% – optimāls dzīvnieku blīvums, var daudz medīt, plēsējiem daudz barības;
- apkodumi 50–60% – robeža starp optimālu vasaras ganību noslogojumu un pārapdzīvotību; par maz medī pārnadžu vai par daudz ierobežo plēsējus;
- apkodumi >60% – pārslodze un ganību degradēšanās; dzīvnieku skaits var arī būt neliels, bet lieli postījumi mežsaimniecībai un lauksaimniecībai.

Dabā atbildes reakcijas uz dažādiem procesiem mēdz būt ar aizkavēšanos jeb vienkārši ar reakciju nākamajās sezonās. Piemēram, pārnadžu daudz savairojušies

Pērnās sezonas apkodumi (skat. arī ievadattēlu).

Tipiska mežmala, kurai briežu dzimtas dzīvnieki neļauj aizaugt un jaunos krūmu dzinumus apkož vairākas reizes gadā.

pārnadži atspoguļosies lielākos mežaudžu postījumos nākamajos gados, kad būs redzams, ka potenciālais mežs nav paaudzies. Šī pati tendence darbojas arī pretējā virzienā – pēc sezonas, kad pārnadži savairojušies lielā skaitā un noēduši visu, ko atraduši, sāksies populācijas izmēra lejupslīde, jo gluži vienkārši tik daudz dzīvniekiem nav ko ēst. Zinot šādus dabas principus, mēs labāk varam prognozēt un plānot medījamo dzīvnieku limitus – tā, lai mežsaimniecībai, lauksaimniecībai un dabai labi.

Paskatījāties citādāk, bet ko tas īsti dod?

Mums pašiem tas dod labāku izpratni par procesiem, kas notiek tur – mežā.

Bet kā tad ir? Cik daudz dzīvniekiem kādā mazā meža pleķīti jābūt, lai visiem būtu labi – gan medniekiem, gan mežsaimniekiem un lauksaimniekiem?...

Nē, nepietiek skatīties uz dzīvi tikai tā, kā to dara briedis! Šāds skatījums mums visas atbildes nesniegs. Pievēršot uzmanību tikai vasaras lapkoku un ziemas skujkoku apkodumiem, mēs nevarēsim pateikt, cik daudz dzīvnieku ir. Tādēļ liekam apkodumu datus vienā „katlā” ar dzīvnieku uzskaišu, nomedijuma apjoma, medību slodzes, meža tipa un plēsēju klātbūtnes datiem un iegūstam jau pilnvērtīgāku rezultātu, kas

Ja pētām apkodumu datus, ja saliekam tos vienā „katlā” ar dzīvnieku uzskaišu, nomedijuma apjoma, medību slodzes, meža tipa un plēsēju klātbūtnes datiem, varam iegūt pilnvērtīgāku rezultātu. Paliek vien jautājums – vai spējam visu to paveikt? Uz šo jautājumu vienā Mežzinātnes dienā pieredzētais atbildi, protams, nesniedz...

parāda pārnadžu populācijas blīvumu un attiecīgās vietas ekoloģisko veselību. Lūk, ja mūsu rīcībā IR šādi dati, beidzot varam redzēt arī virzienus un apjomus, kādos dzīvnieku populācija būtu jākontrolē. Protams, paliek jautājums – vai mūsu spēkos ir šādus datus sagādāt? Uz šo jautājumu vienā Mežzinātnes dienā pieredzētais atbildi, protams, nesniedz...¹